

Jagers met geheugenverlies

Je kunt over elk onderwerp lesmateriaal maken dat past bij een bepaalde leeftijd en/of bij een bepaald niveau. Je kunt de opdracht bijvoorbeeld meer of minder uitgebreid, complex of abstract maken. Je kunt ook variëren in de moeilijkheidsgraad of aantal van te gebruiken bronnen. En vervolgens kun je voor elk niveau aangepaste toetsen ontwikkelen.

Maar je kunt ook kiezen voor open opdrachten, waar leerlingen in elk willekeurig leerjaar, op hun eigen niveau mee aan de slag kunnen.

Jagers met geheugenverlies is zo'n opdracht.¹ Op een ochtend - in de tijd dat er nog geen sprake was van landbouw en veeteelt - worden de leden van een kleine prehistorische stam wakker op een voor hen vreemde plaats. En wat erger is, zij lijden aan geheugenverlies. Ze kennen elkaar nog wel en hun verstand is niet aangetast, maar zij hebben totaal geen weet meer van wat er vóór deze dag allemaal is gebeurd. De vraag is: Hoe kunnen ze overleven? Aan de leerlingen de opdracht om voor deze stam een overlevingsplan te *bedenken*.

Met opzet is gekozen voor het woord '*bedenken*' en niet voor '*schrijven*'. De vorm waarin het overlevingsplan wordt gegoten kan namelijk, desgewenst, aan de leerlingen zelf overgelaten worden. Voordeel hiervan is dat leerlingen die iets te kiezen hebben in de regel meer gemotiveerd zijn voor een opdracht dan wanneer er niets te kiezen valt.

Soms ligt het echter ook voor de hand om als docent de vorm te bepalen, bijvoorbeeld als hij wil dat leerlingen hun vaardigheden in schrijven verder ontwikkelen of wil focussen op een andere creatieve vaardigheid als het maken van een collage, een poster of een documentaire.

Belangrijk voordeel van een open geformuleerde opdracht is dat de prestaties van de leerlingen vaak veel inzicht geven in zowel hun voorkennis als in aspecten waarin leerlingen al goed zijn en waarin zij nog verder moeten groeien. Dit inzicht is noodzakelijk om leerlingen individueel feedback te kunnen geven, niet alleen op de prestatie als zodanig, maar ook op hun leerproces. Dat laatste vraagt uiteraard wel dat de docent dat proces samen met de leerling bespreekt.

De verslagen van zo'n opdracht kunnen ook heel verrassende resultaten opleveren, waar ook de docent nog wat van kan leren. Toen leerlingen van een vwo+ brugklas van het Bonhoeffer College in Enschede aan de opdracht *Jagers met geheugenverlies* werkten, tekende een meisje, enigszins dromerig voor zich uitkijkend, een tas voor het vervoer van allerlei spullen. Desgevraagd blijft ze het antwoord schuldig op de reactie waarom zij denkt dat mensen in de prehistorie zo'n tas hadden. Er was immers volgens de docent nog nooit zo'n tas gevonden. Een ander lid van haar groepje corrigeerde meteen de docent. Bij de ijsmummie Ötzi was wel degelijk een tas(je) aangetroffen.

Een open geformuleerde opdracht kan ook allerlei misconcepties aan het licht brengen. Zo begint het verslag van een ander groepje met: '*De mensen in de prehistorie woonden in Amerika*'. Zou de

---

¹ U vindt de volledige opdracht op Histoforum: <http://histoforum.net/tijdvak1c/>. De gehanteerde werkvorm is de AVA, die ook op Histoforum wordt beschreven: <http://histoforum.net/2009/ava2.html>

huidige machtige positie van Amerika deze leerlingen er toe hebben gebracht aan te nemen dat de eerste mensen dan ook wel in Amerika moeten hebben geleefd?²

Het was voor de leerlingen geen probleem om vragen te bedenken over voor de hand liggende aspecten als wonen en werken. Opvallend is echter dat geen enkel groepje een vraag stelt over godsdienst. Niemand kwam bijvoorbeeld op het idee dat mensen offers brachten om zich te verzekeren van een goede jacht. Wel vroeg iemand, enigszins besmuikt, maar met ogen die een andere taal spraken, of ze ook aandacht aan de voortplanting moesten besteden.

Uit een ander verslag in de vorm van een brief blijkt hoezeer gender een rol kan spelen in het vak geschiedenis. Zo 'verzond' een groepje het overlevingsplan in een envelop, geadresseerd aan de geachte heren jagers en verzamelaars in Eurazië. Toen het meisje dat de brief inleverde, erop werd aangesproken dat de verzamelaars waarschijnlijk vooral vrouwen waren, meldde ze prompt dat het een mannelijk groepslid was geweest dat het adres had getypt. Hun overlevingsplan opent met een afbeelding van een kale schedel en de tekst: 'beste jagers/verzamelaars, we denken dat jullie er niet zo uit willen zien, dus luister naar ons.'

Dit groepje wijdde ook als enige een paragraaf aan de gezondheidszorg: 'Medicijnen vind je in het bos. Je moet aan iemand die er verstand van heeft vragen welke giftig zijn of niet. En welke kunnen genezen. Meestal is rust het beste medicijn'. Zij sloten deze passage af met een even hard als, voor nomaden, vermoedelijk logisch advies: 'Als iemand echt niet meer kan leven moet je hem dood maken.'

Leerlingen hadden soms ook oog voor het praktische. Een grot is een prima woonplaats, als je er maar voor zorgt dat het water niet naar binnen kan stromen. Om te controleren of dit inderdaad niet gebeurt, moeten ze in de grot een holle boomstam met water leggen. Als het water dan 'plat blijft en niet schuin loopt, is het goed'.

Volgens dezelfde leerlingen moet de prehistorische mens niet alleen jagen, maar ook zoeken naar eetbare vruchten, bessen en paddenstoelen. Ze voegden er wel aan toe: 'Neem iemand mee als voorproever voor het geval de vruchten, bessen of paddenstoelen giftig zijn.' Moderne opvattingen over hygiëne hebben hun sporen nagelaten in de adviezen van een ander groepje aan de voedselverzamelaars: 'Was de vruchten in water. Nu kun je ze eten.'

Al deze pareltjes loop je mis met gesloten of vooral op reproductie gerichte opdrachten of toetsen. Dat zou toch jammer zijn.

Het beoordelen van open opdrachten

Single-point rubric

Het leerdoel van een open opdracht als jagers met geheugenverlies is duidelijk: leerlingen moeten een overlevingsplan kunnen schrijven. Maar omdat er geen succescriteria zijn geformuleerd waaruit een leerling kan opmaken hoe een succesvol overlevingsplan eruit zou kunnen zien, is het niet eenvoudig de opdracht te beoordelen.

Dit probleem zou je natuurlijk kunnen oplossen door voor elk niveau toch succescriteria te formuleren, maar dan ga je sturen op het eindproduct en mis je waarschijnlijk allerlei dingen die de opdracht nou juist zo leuk en uitdagend maken (zie het eerste artikel).

---

² Deze zin maakte de vraag actueel of het altijd nodig, of zelfs maar wenselijk, is om misconcepties te corrigeren.

Liever kies ik voor een formatieve benadering. Geef leerlingen de vrije hand en beoordeel hun prestatie pas achteraf door met hen in gesprek te gaan over de sterke en zwakke aspecten van hun prestatie. Aan welke aspecten hebben ze wel en aan welke geen aandacht besteed. Hoe diep zijn ze op elk aspect ingegaan. Welke keuzes hebben ze, waarom, gemaakt?

Om deze, interactieve, beoordeling vast te leggen kun je bijvoorbeeld gebruik maken van een single-point rubric. In zo'n rubric wordt het niveau dat als voldoende geldt (de derde kolom van een vierpuntsschaal), beschreven en gebruikt als uitgangspunt voor de beoordeling.

Een dergelijke beoordeling is gericht op het verbeteren van de prestaties van leerlingen. In de linkerkolom wordt aangegeven op welke criteria de leerling nog te kort schiet en wat hij moet doen om zich te verbeteren. In de rechterkolom kan per criterium, waar relevant, precies worden aangegeven waarom de prestatie excellent is, of in ieder geval beter dan gemiddeld.

Hoewel het invullen van deze rubric tamelijk tijdrovend kan zijn, geeft hij de leerling veel inzicht in vooral de zwakkere onderdelen van zijn prestatie, zodat hij weet hoe hij zich juist op die punten kan verbeteren.

Je kunt een dergelijke rubric altijd aanpassen, na een evaluatie van de antwoorden van leerlingen.

Voorbeeld van een single-point rubric voor de opdracht 'Jagers met geheugenverlies'

Waarin schiet de prestatie tekort?	Criterium voor een voldoende prestatie.	Waarin stijgt de prestatie uit boven het vereiste niveau?
	De leerling heeft aandacht besteed aan de jacht/ verschillende manieren van jagen/ verschillende manieren van jagen en heeft voorbeelden gegeven van dieren waarop werd gejaagd.	
	De leerling heeft aandacht besteed aan het verzamelen van voedsel/ is in gegaan op verschillende soorten planten en vruchten die werden verzameld/ is in gegaan op verschillende soorten planten en vruchten die werden verzameld en heeft aandacht besteed aan het gevaar van het eten van bepaalde planten.	
	De leerling heeft aandacht besteed aan het wonen van jagers en verzamelaars/ is ingegaan op verschillende woonvormen/ is ingegaan op het nomadenbestaan van jagers/verzamelaars en heeft verschillende woonvormen genoemd.	
	De leerling heeft aandacht besteed aan de rol van godsdienst /heeft aangegeven welke rol godsdienst mogelijk heeft gespeeld in het leven van jagers/verzamelaars.	

	De leerling heeft aandacht besteed aan hoe om te gaan met zieken.	

Holistische rubric of 'Banded-marking' of 'Levels-based' model

In een holistische rubric wordt, in algemene termen, een aantal niveaus van presteren beschreven. Deze vorm van een rubric wordt ook het 'banded-marking' of 'levels-based' model genoemd. Deze manier van beoordelen is eerder geschikt voor een summatieve, dan een formatieve beoordeling, omdat deze de leerlingen minder gedetailleerd inzicht geeft in de sterke en zwakke punten van zijn prestatie.

Voor de opdracht 'Jagers met geheugenverlies' zou zo'n beoordelingsmodel er als volgt uit kunnen zien.

8-10 punten De leerling heeft aan alle aspecten van het leven van jagers/verzamelaars aandacht besteed (jagen, verzamelen, wonen of godsdienst) en is op alle aspecten dieper ingegaan door bijvoorbeeld het geven van voorbeelden. Bovendien heeft hij aandacht besteed aan bijzondere aspecten als het nomaden bestaan, het omgaan met zieken, en/of hij is gedetailleerd ingegaan op verschillende soorten van jagen enz.
7 punten De leerling heeft aan alle aspecten van het leven van jagers/verzamelaars aandacht besteed (jagen, verzamelen, wonen of godsdienst) en is op alle aspecten dieper ingegaan door bijvoorbeeld het geven van voorbeelden.
6 punten De leerling heeft aan alle aspecten van het leven van jagers/verzamelaars aandacht besteed (jagen, verzamelen, wonen of godsdienst) en is op enkele aspecten dieper ingegaan door bijvoorbeeld het geven van voorbeelden.
5 punten De leerling heeft aan alle aspecten van het leven van jagers/verzamelaars aandacht besteed (jagen, verzamelen, wonen of godsdienst) en is op een aspect dieper ingegaan door bijvoorbeeld het geven van voorbeelden.
4 punten De leerling heeft aan alle aspecten van het leven van jagers/verzamelaars oppervlakkig aandacht besteed (jagen, verzamelen, wonen of godsdienst).
2-3 punten De leerling heeft aan slechts enkele aspecten van het leven van jagers/verzamelaars oppervlakkig aandacht besteed (jagen, verzamelen, wonen of godsdienst).
1 punt De leerling heeft aan slechts een aspect oppervlakkig van het leven van jagers/verzamelaars oppervlakkig aandacht besteed (jagen, verzamelen, wonen of godsdienst).